

TUNUS'UN MODERNLEŞME SÜRECİNDE NAHDA PARTİSİ'NİN YERİ ¹

Ramazan ÖZDEMİR², Doç. Dr. Çiğdem NAS³

ÖZET

Tunus'taki modernleşme süreci, Batılı ülkelerde olduğu gibi sosyal ve ekonomik hayattaki gelişmelerin bir ürünü olmaktan ziyade Burgiba ve diğer devlet elitlerinin tercihleri doğrultusunda gelişmiştir. Bu açıdan Tunus'taki modernleşme süreci, her ülkenin kendi sebepleri olmakla birlikte, genel olarak İslam ülkelerindeki modernleşme süreçlerinin bir örneğini sunmaktadır. Burgiba Tunus'u şiddetli baskı uygulayarak tepeden inme modernleşme yoluyla dönüştürmeye çalışmış ve dini sosyal ve siyasi hayatın her alanından çıkarmaya yönelik politikalar izlemiştir. Burgiba'nın hamleleri reaksiyon doğurmuş ve toplumun muhafazakâr kesimleri, sürgün ve hapsedilme korkusuyla açıktan olmasa da modernleşme ve sekülerleşme çabalarına muhalefet etmiştir. Bu muhalefet günümüzdeki Nahda Partisi'nin çekirdeğini oluşturmuştur.

Bu çalışma, Tunus modernleşme sürecinde devlet organlarından gelen bütün baskılara rağmen siyaset sahnesinde önemli bir aktör olarak Nahda Partisi'nin yerini araştırmaktadır. Bunun için, partiyle ilgili farklı görüşlere sahip insanlarla zoom toplantıları yoluyla görüşmeler yapılmış ve Nahda Partisi bu insanların gözünden tasvir edilmiştir. Yapılan görüşmeleri değerlendirmek için içerik analizi tekniği ve anlatı analizi tekniği kullanılmıştır. Sonuç olarak, partinin hem modernleşme sürecinden etkilendiği hem de sürecin kendisini etkilemeyi başardığı görülmüştür. Bu çalışma Tunus'un modernleşmesi bağlamında Nahda Partisi'nin anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Tunus, Nahda Partisi, modernleşme, sekülerleşme

THE PLACE OF ENNAHDA PARTY IN TUNİSIA'S MODERNİZATION PROCESS

ABSTRACT

The process of modernization in Tunisia developed in the direction of Burgiba's and other state elite's preferences rather than being a product of the developments in social and economic life as in the Western countries. From this perspective, the modernization process in Tunisia, though every country has its own reasons, presents an example of modernization processes in Islamic countries in general. Burgiba tried to transform Tunisia through a top-down modernization process, applying severe pressure and followed policies to exclude religion from all aspects of social and political life. His actions caused reactions and conservative parts of the society opposed his modernization and secularization efforts, though not openly for fear of being exiled or imprisoned. This opposition constituted the core of today's Ennahda Party.

This study investigates the place of Ennahda Party in the modernization process of Tunisia as a prominent figure in the political scene despite all the pressures coming from the state bodies. For this, people with different views regarding the party are interviewed via zoom meetings and Ennahda Party is demonstrated from the eyes of these people. Content analysis method and narrative analysis method are used to evaluate the interviews. As a result, it is seen that the party has both been influenced by the modernization process and has achieved to influence the process itself. This study aims to contribute to the understanding of Ennahda Party in terms of modernization of Tunisia.

Key words: Tunisia, Ennahda Party, modernization, secularization

¹ Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

² Doktora, ozdemirmzn@gmail.com, 0009-0006-3113-4038

³ Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, cgdmmas@gmail.com, 0000-0001-6846-2728

GİRİŞ

Modernleşme tarih boyunca İslam ülkelerinde tartışmalı bir mesele olmuştur. Kendi ülkelerinin Batılı ülkelerin gerisinde kaldığını ve ulus devletleşme sürecinde geç kaldıklarını düşünen Müslüman ülkelerdeki elitler, Batı'dan gelen meydan okumaya karşı koyabilmek için modernleşme meselesine odaklanmışlar ve özellikle ülkelerini nasıl modernleştirebilecekleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Dünyadaki Müslümanların büyük çoğunluğunun az gelişmiş ülkelerde eğitim, sağlık ve ekonomi bakımından kötü şartlarda yaşıyor olması, elitleri kendi ülkeleriyle Batılı ülkeleri kıyaslamaya ve sorunun kaynağını bulma çabasına itmiştir. İslam ülkelerindeki modernleşme tartışmalarının bu çabanın sonucu olduğu gözlenmektedir. Kendi ülkelerinin Batılı ülkeler karşısında geri kaldığını düşünen Müslüman düşünürler, bu geri kalmışlığın sebeplerini sorgulamış ve çözümler bulmaya çalışmış, dolayısıyla modernleşmenin nasıl ele alınacağı bir tartışma konusu olmuştur.

Modernleşmenin, Batılı olmayan toplumlar için kendilerinden ileride olan Batılı toplumlar gibi olabilme çabası olduğunu söylemek mümkündür. Bu çaba kapsamında Batılı olmayan toplumlar modern olacak şekilde dönüşmektedir. Söz konusu dönüşme yahut değişim genellikle ilgili toplulukların ve mekânların yeniden tasavvur edilmeleriyle gerçekleşmektedir. Bu yeniden tasavvur ise, yönetici elit tarafından hayata geçirilmektedir. Yönetici elitler, genel itibariyle Batı Avrupa'yı toplum, fikir, teknoloji, sanayi ve siyaset alanlarında tanıyan ve erişilmesi gereken bir model olarak görmektedir (Altun, 2011:12-13). Yani bu noktada modernleşme olgusunun aynı zamanda Batılılaşma olarak anlaşıldığını varsaymak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, modernleşme veya Batılılaşmanın Batı Avrupalı ülkelere benzeme projesi anlamına geldiği ve bu projenin bir dönüşüm sürecine işaret ettiği söylenebilir.

Modernleşme teorisi toplumların nasıl olduklarıyla ilgili tanımlama yaparak gelişmeleri, yani modernleşmeleriyle ilgili reçeteler sunmaktadır. Modernleşme kavramı, bütün gelişmekte olan toplumların, Batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından yola çıkılarak geliştirilmiştir. Buna göre, toplumsal değişim Batılı bakış açısıyla ele alınan az gelişmişlerin değişmesini anlatmaktadır (Kongar, 1981: 217). Kuram, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'daki güç dengesinin yeniden kurulması sonucu Batılı siyasi aktörlerin özgüven kazandığı bir dönemde, Amerikan sosyal bilim çevrelerinde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl sömürgecilik döneminde sıkça rastlanan ilkel toplumların uygar Batılı toplumlara dönüştürülmesi söylemi, modernleşme kuramında geleneksel toplumların modern Batılı toplumlara dönüştürülmesi olarak değişmektedir (Coşkun, 1989: 296).

Tunus örneğinde Burgiba'nın, toplumu modernleşme doğrultusunda zor kullanarak dönüştürmeye çalıştığı görülmektedir. Burgiba, ülkede kamu hizmetlerini geliştirmiş ve eğitim seviyesini arttırmış, bunun karşılığında mutlak sadakat istemiş ve bu sadakati göstermeyenleri şiddetle cezalandırmıştır. Yaptığı modernleşme hamlelerini meşrulaştırmak için de İslam dinini referans almış ve kendini İslam dininin dışında tutmamıştır (Platteau, 2017: 387). Burgiba'nın Tunus'u modernleştirmek için gerektiği zaman dini referans aldığı da gözlenmektedir. Ancak bu modernleşme sürecini, diğer birçok Asya ve Afrika ülkesinde olduğu gibi, sanayileşme yerine uluslaşmayı ve modern siyasal kurumları yerleştirerek yürütmeye çalışmıştır (Aydın, 2000: 25). Burgiba'nın modernleşme çabaları, geleneksel İslam anlayışını savunan ve Nahda'yı oluşturan insanlarda reaksiyon oluşmasına sebep olmuştur. Bu reaksiyon sadece Burgiba'ya karşı değil genel olarak modernleşmeye karşı gelişmiştir. Bu çalışmada Tunus'taki muhafazakâr kesimleri temsil eden Nahda Partisi'nin modernleşme karşısındaki duruşu ve süreç içindeki yeri araştırılmaktadır.

1. YÖNTEM

1.1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yapılmış ve öncelikle yöntem olarak içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, genel itibariyle bireylerin, küçük grupların ya da büyük ve çeşitli kültürel grupların tavırlarını, görüşlerini ve çıkarlarını anlayıp tanımlamak amaçlarıyla kullanılmaktadır (Drisko ve Maschi, 2016: 2). Nitel araştırmalarda oldukça sık kullanılan bu teknik, toplanan verilerin planlı ve sistemli bir şekilde nitel değerlendirmeye tabi tutulmasını sağlar (Özdamar, 2017). Bu çalışmada, içerik analizi tekniklerinden, frekans analizi tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda, yapılan mülakatlarda belirlenen kelimelerin kaç defa tekrarlandığı bulunmuş ve böylece hangi meselelerin katılımcılar açısından ön planda tutulduğu görülmüştür. İçerik Analizi sonrasında elde edilen bulguların tekrar değerlendirilmesi sürecinde, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan anlatı analizi tekniği kullanılmıştır. Anlatı analizine göre bireyler bir olayı anlatırken aslında sadece geçmişteki bir olayı anlatmaz; onun yerine söz konusu olayı nasıl anladıklarını, yani anlamın kendisini anlatırlar. Buna göre her bir birey aynı olayı kendi seçtiği farklı türlerde anlatabilir ve bu tür, komedi, trajedi, hiciv ya da mesela bir aşk hikâyesi olabilir. Çünkü bireylerin olayları anlama şekilleri birbirinden farklı olacaktır (Riessman, 1993: 19). Anlatılan hikâyeler aslında daha büyük bir bütünün parçası olan olayları görmek için, içinde bulunulan andan geriye bakmak olması açısından önemlidir (Freeman, 2015: 27). Araştırmalarda katılım gönüllülük esasına dayalı olduğu için, katılımcıların rızaları olduğuna dair bir form imzalamalarına gerek yoktur. Katılımcıların saklamalarını ya da

korumalarını gerektirecek bir şey olmadığı için de gizlilik önemli değildir (Christians, 2005: 157).

Anlatı analizi başlangıç noktası olarak anlatılan hikâyenin zaman, mekân, kültür ve toplumlarla bağlantılı olarak öncelikle bireyler için anlamlı olacağı iddiasında bulunmaktadır. Buradan yola çıkan anlatı analizi, kamusal politikaları yorumlarken siyasetteki sübjektif anlam inşasının önemine odaklanmakla birlikte, aynı zamanda bilimin objektif prensiplerini de kullanmaktadır. Bu birleşim, anlatı analizinin hem niteliksel hem de niceliksel metotların bilimsel alanında bulunmasına izin vermekte ve ayrıca bu analiz yöntemi ile kamusal politikaların yorumlanabilmesini sağlamaktadır. Anlatı analizi, anlatıların şekil ve içerik olmak üzere iki farklı alana sahip olduğunu ifade etmektedir. Şekil olarak her bir hikâyenin sahne, konu, karakterler ve moral olmak üzere dört temel ögesi vardır. Bu dört öge tanımlanabilir, ölçülebilir, genellenebilir ve tabii ki yorumlanabilir. Anlatı analizindeki sahne, karakterlerin rollerini oynadığı alan olarak anlaşılmaktadır. Konu, siyasi anlatının zaman ve mekân boyunca karakterler ve sahne arasındaki etkileşimleri düzenleme şeklidir. Karakterler, iyi adam, kötü adam ve kurban olmak üzere temelde üç tanedir. Son öge olan moral ise genel olarak bir tür siyasi çözüm ya da aksiyon çağrısıdır. Bu öge kötü adama karşı çıkmak ve kurbanı yardım etmek için kahraman tarafından yapılması gereken eylemle bağlantılıdır. Bu dört öge hikâyede önemli roller oynamaktadır ancak bir hikâyenin var olması için dördünün aynı anda bulunması şart değildir. Hikâyenin içeriği ise belli bir siyasi meselenin küçük detaylarıyla, anlatılan karakterlerle, sahnenin ince ayrıntılarıyla, sorunun tarif edilmesiyle ilgilidir; yani tamamen bağlam bağımlıdır (Walter ve Jones, 2020: 349-350).

Anlatı analizi bağlamında bu çalışmada sahne Tunus; konu modernleşme ve sekülerleşme; karakterler Nahda Partisi, Burgiba başta olmak üzere seküler elitler ve halk; moral ise Tunus'ta toplumsal barış ve kalkınma adına yapılması gerekenler olarak alınmıştır.

1.1.2. Evren ve Örneklem

Nahda Partisi'nin Tunus'taki modernleşme ve sekülerleşme sürecindeki yerini anlamak için toplamda dokuz kişiyle mülakat yapılmıştır. Araştırma boyunca en zor kısımlardan biri mülakat yapılacak kişilere ulaşmak olmuştur. Mülakatlar için uzun uğraşlar sonucunda Nahda Partisi Türkiye Temsilciliği'ne ulaşılmış ve çevirmen aracılığıyla randevu talep edilmiştir. Daha sonra İstanbul Şirinevler'de bulunan parti temsilciliğine gidilmiştir. Bu tür mülakatlar konusunda oldukça titiz davranan Nahda Partisi'nin Türkiye temsilcisi Siham hanım, öncelikle araştırma ve araştırmacı hakkında bilgi sahibi olmak istediği için yaklaşık bir saatlik bir görüşme yapılarak kendisine bilgi verilmiştir. Yani bu görüşmeye mülakat yapma beklentisiyle giden

araştırmacının kendisiyle mülakat yapılmış ve kim olduğu, ne yapmak istediği, neden bu konuyla ilgilendiği gibi sorulara cevap vermiştir. Daha sonra, bu görüşmeden memnun olduğu anlaşılan Nahda Partisi Türkiye temsilcisi aracılığıyla önde gelen Nahda yöneticileriyle görüşmeler ayarlanmış ve mülakatlar yapılmıştır.

Nahda üyeleri dışındaki katılımcılara twitter ve facebook messenger gibi çeşitli sosyal medya platformları ve elektronik posta yoluyla ulaşılmıştır. Öncelikle Tunuslu sosyal medya kullanıcılarına takip isteği gönderilmiş, kabul edenlere araştırmacıyı tanıtan ve araştırma hakkında bilgi veren mesajlar gönderilmiştir. Kendisine mesaj gönderilen pek çok kişi cevap vermemesine rağmen olumlu dönüş yapan kişilere mülakat soruları gönderilmiş ve sorulara cevap verebilecek durumda olduğunu belirtenlerle mülakat tarihleri belirlenerek mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Tunus ve Nahda Partisi hakkında makalesi olan akademisyen ve araştırmacılara elektronik posta yoluyla araştırmacıyı tanıtan ve araştırma hakkında bilgi veren mesajlar gönderilerek mülakat talebi iletilmiştir. Yine maalesef genellikle olumsuz dönüşler olmasına rağmen, olumlu dönüş yapan Asharaf Booley'e mülakat soruları gönderilerek mülakat tarihi belirlenmiş ve mülakat gerçekleştirilebilmiştir.

Yapılan mülakatların büyük bir bölümü yapılandırılmış olsa da zaman zaman yarı yapılandırılmış mülakatlara da yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakatların doğası gereği zaman zaman bağlamın dışına çıkılması, katılımcıların araştırma sorularından çok kendisi için önemli gördüğü konulara değinme çabası kaçınılmazdır (Sevgi 2023: 24). Ancak bu mülakatların da araştırma evreninin çeşitlendirilmesinde, araştırma konusunun detaylandırılmasında faydalı olabileceği ve ileride yapılabilecek muhtemel çalışmalar hakkında bilgi verebileceği gözlemlenmiştir.

Mülakatlar yapıldıktan hemen sonra, öncelikle mülakat videoları deşifre edilerek yazılmış ve Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Nahdalı katılımcılardan Abdul Sattar Rajab ve Al-Ajami Al-Qurimi ile yapılan mülakatlar tercüman vasıtasıyla Arapça olarak gerçekleştirilmiş ve sonrasında yine tercüman vasıtasıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Diğer katılımcıların hepsiyle araştırmacı İngilizce mülakat yapmış, sonrasında Türkçe'ye tercüme etmiştir. Mülakatlar yazıya döküldükten sonra tekrar tekrar karşılaştırmalı olarak okunarak değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Mülakat yapılacak kişilere ulaşma, mülakat tarihlerini belirleme, mülakatları yapma ve sonrasında deşifre etme süreçlerinin çok zor ve stresli süreçler olduğu belirtilmelidir.

Kendisiyle mülakat yapılan kişilerden üçü (Rafiq Abdel Salam, Abdul Sattar Rajab ve Al-Ajami Al-Qurimi) uzun yıllardır Nahda Partisi'nde bulunmakta ve halen partide yönetici

konumunda görev yapmaktadır. Bu kişilere İstanbul'daki Nahda Partisi temsilciliği aracılığıyla ulaşılmıştır.

Rafiq Abdel Salam, 55 yaşındadır ve 2011-2013 yılları arasında Tunus'ta Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Halen Nahda Partisi Dış İlişkiler Sorumlusu olarak görev yapmaktadır.

Abdul Sattar Rajab, 50'li yaşlarındadır ve Tunus'ta bir üniversitede öğretim üyesi olarak ders vermektedir. Nahda üyesi ve yöneticisidir.

Al-Ajami Al-Qurimi, 50'li yaşlarındadır ve Nahda Partisi Kültürel Faaliyetler Sorumlusu olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Kendisiyle mülakat yapılan kişilerden ikisi (Mohamed Khelifi ve Mohammed Ali) kendilerini Nahda muhalifi olarak tanımlamaktadır.

Mohamed Khelifi, 30 yaşındadır ve Tunus'taki Kartaca Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan, ailesi Tunus'ta bulunan ve Tunus'la sürekli irtibat halinde olan bir avukattır. Kendisine sosyal medya aracılığı ile ulaşılmıştır.

Mohammed Ali, 34 yaşındadır. Bulgaristan'da yaşayan, ailesi Tunus'ta bulunan ve Tunus'la sürekli irtibat halinde bulunan bir bilişim uzmanıdır. Kendisine, örneklem birimini oluşturan kişilerden biri olan Khaoula Ben Gayesse vasıtasıyla ulaşılmıştır.

Kendisiyle mülakat yapılan kişilerden dördü (Khaoula Ben Gayesse, Abdorahman Bukhari, Asharaf Booley ve Amal Ayache) kendilerini tarafsız olarak tanımlamaktadır.

Khaoula Ben Gayesse, 34 yaşındadır ve Türkiye'de çalışan Tunuslu bir gazetecidir. Kendisine çalıştığı haber kurumu vasıtasıyla ulaşılmıştır. Ben Gayesse, tarafsızlığını gazeteci olmasına ve Nahda'yı hem olumlu hem de olumsuz gördüğü yanlarıyla açıkça anlatabilmesine bağlamaktadır.

Abdorahman Bukhari, 30'lu yaşlarında Tunus'ta yaşayan bir sanatçı ve sivil toplum kuruluşu yöneticisidir. Nahda'ya karşı objektif bir duruşa sahip olduğunu, hem olumlu hem de olumsuz gördüğü yanları açıkça anlatabildiğini söyleyerek açıklamaktadır. Kendisine, örneklem birimini oluşturan kişilerden biri olan Khaoula Ben Gayesse vasıtasıyla ulaşılmıştır.

Asharaf Booley, 50'li yaşlarındadır ve Güney Afrika'daki Western Cape Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak dersler vermektedir. 2020 yılında yayınlanmış "The Tunisian Constitutional Transition and Debates: Islam, Women and Other Actors in the Wake of the Post Jasmine Revolution" isimli makalenin yazarıdır. Booley kendisini, Tunus ve Siyasal İslam konularında çalışan ve Nahda'ya karşı objektif duruşa sahip bir akademisyen olarak

tanımlamaktadır. Booley'e, yazdığı makalede bulunan iletişim bilgileri kullanılarak ulaşılmıştır.

Amal Ayache, 36 yaşında bir İngilizce öğretmenidir. Türkiye'de çeşitli kurumlarda öğretmenlik yapmış ve daha sonra ülkesine geri dönmüştür. Nahda Partisi'ne karşı tarafsızlığını, partinin hem olumlu hem de olumsuz gördüğü yanlarını açıkça anlatabilmesine bağlamaktadır. Ayache'ye, Türkiye'de öğretmenlik yaptığı bir kurum vasıtasıyla ulaşılmıştır.

1.1.3. Veri Toplama Tekniği

Örnekleme birimini oluşturan kişilere bulguların toplanması amacıyla 11 mülakat sorusu sorulmuş, cevaplar frekans analizi ve anlatı analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir.

Belirlenen 11 mülakat sorusu şunlardır;

- 1- Modernleşme kavramı için ne söylemek istersiniz?
- 2- Sekülerizm kavramı için ne söylemek istersiniz?
- 3- Tunus'ta geçmişten günümüze sekülerizm için ne söylemek istersiniz?
- 4- Tunus'un geçmişten günümüze modernleşmesi için ne söylemek istersiniz?
- 5- Tunus'ta sekülerizm ve modernleşme arasındaki ilişki hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 6- Tunus modernleşme sürecinde toplumda ne tür sorunlar gözlemlediniz?
- 7- Tunus'ta hangi olaylar modernleşmenin göstergesi olarak düşünülebilir?
- 8- Tunus siyasal tarihi hakkında ne söylemek istersiniz?
- 9- Nahda Partisi'nin Tunus siyasal hayatındaki yeri için ne söylemek istersiniz?
- 10- Nahda Partisi'nin modernleşmeye etkisi için ne söylemek istersiniz?
- 11- Nahda Partisi'nin Tunus sosyo-kültürel hayatına etkisi için ne söylemek istersiniz?

Örnekleme birimini oluşturan kişiler ile mülakatlara ait yer ve zaman detayları şöyledir;

18 Ekim 2020 Pazar günü saat 21.50'de Rafiq Abdel Salam ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 40 dakika

18 Ekim 2020 Pazar günü saat 22.45'te Abdul Sattar Rajab ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 1 saat 47 dakika

19 Ekim 2020 Pazartesi günü saat 00.30'da Al-Ajami Al-Qurimi ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 1 saat 55 dakika

28 Şubat 2021 Pazar günü saat 22.00'da Mohamed Khelifi ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 58 dakika

4 Mart 2021 Perşembe günü saat 20.00'da Khaoula Ben Gayesse ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 1 saat 46 dakika

9 Mart 2021 Salı günü saat 12.30'da Abdorahman Bukhari ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 2 saat 21 dakika

13 Mart 2021 Cumartesi günü saat 21.00'da Mohammed Ali ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 1 saat 41 dakika

15 Mart 2021 Pazartesi günü 17.20'de Asharaf Booley ile çevrimiçi olarak Zoom programı üzerinden 1 saat 7 dakika

14 Şubat 2021 Pazar günü saat 18.00'da Amal Ayache mülakat sorularını yazılı olarak cevaplayıp göndermiştir.

2. Bulgular

Bu çalışmada sayfa sınırlaması olduğu için mülakatların sadece birinci ve onuncu soruları değerlendirilecektir.

2.1.1. Modernleşme kavramı için ne söylemek istersiniz?

Tablo 1: Birinci Mülakat Sorusu Anahtar Sözcük Dağılımı

Anahtar Sözcükler	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
Modern	117	39%
Tunus	50	17%
Tarz	24	8%
Yeni	23	8%
Siyasi	20	7%
Geleneksel	16	5%
Zaman	16	5%

Toplum	14	5%
Nahda	11	4%
Ekonomik	10	3%
Toplam	301	100%

Mülakatların frekans analizi tekniği ile değerlendirilmesi bakımından ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Modernleşme kavramı ile ilgili olarak; modern, modern olmak, modernite, Tunus tarihi, yaşam tarzları, alışkanlıklar, yeni kavramına bakış, yeniliklere toplumun bakış açısı ve gösterdiği tepkiler, alışkanlıkların yeni kavramı ile değişimine değinilmiştir.

Siyasi partiler, içerikleri, seçim alışkanlıkları, seçimlerde siyasi parti davranışları ve siyasi parti dinamikleri, geleceğe dönük olarak programları, siyasi söylemleri, modernleşmeye bakış açıları ve modern kavramına yakınlıklarına değinilmiştir.

Geleneksel ve çağdaş toplumlara değinilerek nasıl zaman içerisinde değişimlerin söz konusu olduğu anlatılmıştır. Bu değişimin hangi faktörler ile geliştiğine değinilmiştir. Ayrıca, geleneksel toplum ile çağdaş toplum arasındaki farklar anlatılmıştır.

Nahda partisine değinilerek, Tunus tarihindeki yeri ve önemine, modernleşmeye katkısına bakış açısına vurgu yapılmıştır. Tunus ekonomisi ve ekonomiyi etkileyen tüm faktörler belirtilmiştir.

Mülakatların anlatı analizi tekniği ile değerlendirilmesi bakımından ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Tarafsız Katılımcılar

Kendisini tarafsız olarak tanımlayan Abdorahman Bukhari, modernleşmenin diğerini anlamak olduğunu söylemektedir. Bukhari'ye göre, modernleşme kendi düşünce tarzını değiştirmek zorunda kalmadan kendisi gibi düşünmeyenleri anlamaktır. Bukhari, Tunus'un bu yolda ilerlediğini söylemekte, modernleşmenin bir bilinç düzeyi olduğunu ve bu bilinç düzeyine yaşayarak zamanla ulaşılacağını ifade etmektedir. Devrimden önce Tunus halkının seçim şansı olmadığını ve neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmediğini belirten Bukhari, bunun sebebini her şeye diktatörün karar vermesine bağlamaktadır. Sonuç olarak Tunus'ta iletişim kültürünün gelişmediğini iddia etmektedir.

Diğer tarafsız katılımcı Amal Ayache, modernleşmenin toplumların evrimleşmesi olduğunu söylemektedir.

Kendisini tarafsız olarak tanımlayan Asharaf Booley ise, modernleşmenin Burgiba ile başladığını ve Tunus'un kadın hakları alanında Arap ülkeleri arasında öncü olduğunu belirtmektedir. Modernleşmenin kişiden kişiye değişebileceğini söyleyen Booley, modernleşmenin genel olarak içinde bulunulan durumdan daha iyi bir duruma geçmeyi ifade ettiğini söylemektedir.

Bir diğer tarafsız katılımcı olan Ben Gayessa, modernleşmenin bir hayat tarzı olduğunu ve sekülerleşmeyle yakından ilişkili olduğunu söylemektedir. Gayessa, Tunus'ta modernleşmenin Burgiba ile başladığını, ancak modernleşme için zaman gerektiğini, bunun kısa sürede olamayacağını ifade etmektedir. Modern toplumun her yerde aynı olamayacağını belirten Gayessa, Avrupa'da başka Afrika'da başka modern toplumların ortaya çıkabileceğini söylemektedir. Gayessa'ya göre bunu belirleyen toplumun ihtiyaçlarıdır. Tunus, dışarıdan bakınca teknoloji kullanan modern bir toplumdur ancak yakından bakınca muhafazakâr ve dışa kapalı bir tarafı da vardır ve bu bir problemdir. Gayessa, Tunusluların kafasında bir çatışma olduğunu, modernleşmeyi kendi muhafazakâr düşünce yapılarıyla yapmak istediklerini belirtmektedir. Tunuslular, modernleşmenin istedikleri taraflarını alıp istemedikleri taraflarını almak istememektedir ve bu Gayessa'ya göre bir problemdir. Mesela toplum, modernleşme bağlamında özgürlük düşüncesine inanırken eşcinsellik gibi bazı tabuları aşmamaktadır.

Nahda Partisi'ne karşı tarafsız olduğunu bildiren katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne, frekans analizindeki ikinci anahtar sözcük olan Tunus ve konu modernleşmedir. Karakterler, Burgiba ve Tunus halkıdır. Burgiba'nın modernleşme bağlamında iyi adam, diktatörce yönetimi bağlamında Bin Ali'yle birlikte kötü adam olduğu gözlenmektedir. Tunus halkının ise diktatörlükle yönetilmesi açısından kurban olduğu anlaşılmaktadır. Tarafsızlar için moralin, yani siyasi çözümün, Tunus halkına kendi seçimlerini yapması ve yaşayarak öğrenmesi için izin verilmesi, bunun için zaman tanınması olduğu gözlenmiştir.

Nahdalı Katılımcılar

Nahda üyesi ve yöneticisi olan Abdul Sattar Rajab, modernleşmeyi geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş süreci olarak tanımlamaktadır. Rajab, modernleşmenin kısa sürede olmayacağını, zamanla olacağını vurgulamaktadır. Ona göre, modernleşme Batı'da

ortaya çıkmış ve daha sonra dünyaya yayılmıştır. Arap dünyasında ise tam gerçekleşmemiş ve bir girişim olarak kalmıştır.

Nahda Partisi Kültürel Faaliyetler Sorumlusu olan Al-Ajami Al-Qurimi, Tunus'taki modernleşmenin, ülkeyi kalkındırmak için yöneticilerin Batılı ülkelere benzetmek olarak anladıkları bir durum olduğunu söylemektedir. Al-Qurimi'ye göre modernleşme, Tunus hükümet seçkinleri tarafından, eğitimi yaymak, ekonomiyi organize etmek ve kanunları Fransız ve Avrupa kanunlarına göre yenilemek olarak anlaşılmıştır. Tunuslu yöneticiler Batı'da ne yapılmışsa Tunus'ta da yapmaya çalışmıştır. Al-Qurimi, bağımsızlığı kazandığı yıldan beri, Tunus'u yöneten seçkinler ve siyasi sınıf için, modernliğin ne olduğuna dair felsefi bir tartışmanın hiç bir zaman olmadığını ifade etmektedir. Ona göre, Tunus'u yöneten seçkinler gelişmiş toplumlar ve Tunuslular arasındaki teknolojik ve kültürel boşluğu kapatmak için Batı'da ne varsa kopyalamıştır.

2011-2013 yılları arasında Tunus Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Nahdalı Rafiq Abdel Salam, modernleşmenin karmaşık bir kavram olduğunu, ancak kesinlikle bir süreç olduğunu söylemektedir. Abdel Salam, modernleşmenin geleneksel toplumdan modern toplum diye isimlendirilen şeye doğru sosyal, siyasi ve ekonomik dönüşümün tarihsel süreci olduğunu belirtmektedir.

Nahdalı katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne, frekans analizindeki ikinci anahtar sözcük olan Tunus ve konu modernleşmedir. Karakterler, Tunus devlet seçkinleri ve Tunus halkıdır. Nahdalılar için başta Burgiba ve Bin Ali olmak üzere Tunus devlet seçkinlerinin, Batı'da ne varsa Tunus'a aynen kopyalamaları bakımından kötü adam oldukları gözlenmektedir. Tunus halkının ise bu kopyalamanın sonuçlarına katlanmak zorunda kalması bakımından kurban olduğu anlaşılmaktadır. Nahdalılar için moralin, yani siyasi çözümün, modernleşme için Tunus'a zaman tanımak olduğu gözlenmiştir.

Nahda Muhalifi Katılımcılar

Kendisini Nahda muhalifi olarak tanımlayan Mohamed Khelifi, modernleşme sürecinde Burgiba'nın çok önemli bir yeri olduğunu belirtmekte, modernleşmenin kurumlarla ve kurumlaşmayla ilgili olduğunu bildirmektedir. Ona göre, modernleşmenin gerçekleşmesi durumunda bireyler ya da aileler değil, kurumlar önemli hale gelmektedir. Khelifi, ister hukuki ister ekonomik olsun kurumları modernleştirmenin çok önemli olduğuna inanmaktadır. Tunus'un geleneksel toplumdan modern topluma geçme aşamasında olduğunu belirten Khelifi, Tunusluların günümüzde toplumsal ve bireysel ilişkilerde çok geleneksel bir yapıya sahip

olduğunu ifade etmektedir. Khelifi, Tunus toplumunun evlilik dışı ilişkileri, aynı cinsiyete sahip biriyle evlenmeyi ya da bir kadınla erkeğin bir şeyler içmek için dışarı çıkmasını hala reddettiğini anlatmaktadır. Ona göre, birçok başka ülkede sıradan olan bunun gibi eylemler Tunus'ta hala kabul görmemektedir. Bu yüzden Tunusluların, hem toplumsal hem de bireysel düzeyde geleneksel bir ilişki tarzı olduğunu söylemektedir.

Diğer Nahda muhalifi katılımcı olan Mohammed Ali, modernleşmenin geleneksel hayat tarzından modern hayat tarzına geçiş olduğunu belirtmektedir. Mohammed Ali de aynı Khelifi gibi modernleşme sürecinde Burgiba'nın yerini vurgulamaktadır. Ona göre modern olmak açık görüşlü olmak anlamına gelmektedir. Modernleşme, hayat tarzı, düşünce tarzı, edebiyat gibi birçok alanı kapsayan geniş bir kavramdır. Modernleşme, bütün bu alanlarda geleneksel veya alışlagelmiş olandan, daha yüksek bir anlayış ve düşünce seviyesine çıkmak ve bu konularda açık fikirli olmak anlamına gelmektedir. Mohammed Ali geleneksel düşünce tarzını açıklamak için aile ilişkilerini örnek olarak vermektedir. Ona göre, geleneksel aile yapısındaki düşüncede, kızların okula gitmesine izin verilmez. Kızların evde kalması ve bir evi nasıl çekip çevireceklerini öğrenmeleri gerektiği düşünülür. Geleneksel düşünce yapısında kızların iyi bir anne ve eş olmaları yeterli görülür. Yani kızlar bir anne ve eş olmak ve evde kalmak için doğmaktadır. İşte bu geleneksel düşünce tarzıdır. Modern düşünce tarzında ise kızların okula gitme hakkı vardır. Kızlar tabii ki bir anne olabilir ama aynı zamanda toplumun aktif bir üyesidir. Mohammed Ali'ye göre, bu durum geleneksel ve modern düşünce tarzı arasındaki bir kıyaslama olarak kabul edilebilir. Tunus'ta eskiden kadınların oy verme ve kendilerini ifade etme hakkı olmadığını ifade eden Mohammed Ali, günümüzde kadınların oy verebildiklerini, hem bir anne hem de bir doktor, öğretmen ya da bir lider olabildikleri bir zamanda yaşadıklarını belirtmektedir. Ona göre bu modernleşmedir ve sadece kadınlarla değil aynı zamanda erkeklerle de ilgili bir şeydir.

Nahda muhalifi katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne, frekans analizindeki ikinci anahtar sözcük olan Tunus ve konu modernleşmedir. Muhalifler için karakterler, Burgiba ve Tunus halkıdır. Burgiba, modernleşme sürecini başlatan iyi adam olarak görülmektedir. Tunus halkının ise, modernleşme sürecini edilgen olarak yaşaması bakımından kurban, geleneksel bir toplum olarak kadınları geri planda tutması bakımından kötü adam, zaman içinde modernleşmeye doğru evrimleşmesi bakımından iyi adam olduğu gözlenmektedir. Muhalifler için moralin, yani siyasi çözümün tam olarak kurumsallaşmanın, toplumsal eşitliğin ve özgürlüklerin sağlanması olduğu anlaşılmaktadır.

Tarafsız, Nahdah ve Nahda Muhalifi Katılımcılar

Araştırmaya katılan tarafsız, Nahdalı ve Nahda muhalifi olmak üzere üç grubun anlatılarında sahne ve konu sırasıyla Tunus ve modernleşmedir. Burgiba ve Tunus halkı ise karakterler olarak öne çıkmaktadır. Burgiba, Nahdalılar için Batı'da ne varsa Tunus'a kopyalayarak ülkeyi modernleştirmeye çalışması ve Tunus'un geleneksel yapısını görmezden gelmesi bakımından kötü adam iken, muhalifler için modernleşmeyi başlatan adam olması bakımından iyi adamdır. Tarafsızlar ise, Burgiba'yı modernleşmeyi başlatması bağlamında iyi adam, diktatörce yönetimi bağlamında Bin Ali'yle birlikte kötü adam olarak görmektedir. Tunus halkı hem Nahdalılar hem de tarafsızlar için kurban olarak görülmekteyken; muhalifler için modernleşme sürecini edilgen olarak yaşaması bakımından kurban, geleneksel bir toplum olarak kadınları geri planda tutması bakımından kötü adam, zaman içinde modernleşmeye doğru evrimleşmesi bakımından iyi adamdır. Nahdalılar ve tarafsızlar için moral, Tunus'a modernleşmeyi gerçekleştirebilmesi için zaman tanınması iken; muhalifler moral olarak kurumsallaşmayı, toplumsal eşitliği ve özgürlükleri vurgulamaktadır.

Nahda Partisi'nin modernleşme süreci boyunca karşılaştığı baskılara rağmen varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Nahdalılar Burgiba'yı kötü adam olarak görmeleri ve moral olarak Tunus'a modernleşmesi için zaman tanınması gerektiğini düşünmeleri açısından tarafsızlarla, Tunus halkını kurban olarak görmeleri açısından hem tarafsızlarla hem de muhaliflerle ortak bir noktada buluşmaktadırlar.

2.1.2. Nahda Partisi'nin modernleşmeye etkisi için ne söylemek istersiniz?

Tablo 2: Onuncu Mülakat Sorusu Anahtar Sözcük Dağılımı

Anahtar Sözcükler	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
Nahda	52	30%
Modern	25	15%
Modernleşme	24	14%
Parti	18	11%
Siyasi	16	9%
Kabul	12	7%

Taviz	10	6%
Müzakere	5	3%
Yeni	5	3%
Pozitif	4	2%
Toplam	171	100%

Mülakatların frekans analizi tekniği ile değerlendirilmesi bakımından ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Nahda Partisi'nin modernleşmeye etkisi ile ilgili olarak; Nahda Partisi ve işleyişine, modernleşme ile olan etkileşimine değinilmiştir. Partinin yeniliklere olan bakış açısına dair siyasi dönem ele alınarak değerlendirme yapılmıştır. Partinin modernleşme sürecinde kabul ettiği yenilikler ve pozitif bakış açısı açıklanmıştır.

Mülakatların anlatı analizi tekniği ile değerlendirilmesi bakımından ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Tarafsız Katılımcılar

Kendisini tarafsız olarak tanımlayan Abdorahman Bukhari, Nahda Partisi'nin modernleşmeyle ilgili bir sorunu olduğunu düşünmektedir. Bukhari'ye göre, Nahda Partisi iki farklı gruptan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi köktenci muhafazakârlardan, ikincisi ise demokrat ve açık görüşlü olanlardan oluşmaktadır. Yani aslında Nahda Partisi tek bir parti değildir. Bukhari, film festivalleri gibi kültürel etkinliklerde Nahda'nın tavrının çok net olmadığını düşünmektedir. Ayrıca, açık saçık kıyafetler giymiş insanların fotoğrafları söz konusu olduğu zaman Nahda'nın iki farklı yüzünün ortaya çıktığını iddia etmektedir. Ona göre, Nahda içinde bir grup, insanların ne isterse onu giyebileceğini ve bunun kültürel bir şey olduğunu söylerken; diğer grup ise hemen muhalefet edip, muhafazakâr olduklarını, Müslüman bir ülkede yaşadığımızı ve böyle giyinmenin kabul edilemeyeceğini söylemektedir. Bukhari, Nahda içindeki bu köktenci muhafazakâr grubun demokrat gruptan daha büyük ve daha güçlü olduğunu belirtmektedir. Sosyal medyada kadınların ya da eşcinsellerin özgürlükleriyle, giyim kuşam konusunda ya da ifade özgürlüğü konusunda bir şey yazdığı zaman, Nahda Partisi'nden arkadaşlarının hemen muhalefet ettiğini söyleyen Bukhari, bu arkadaşları arasında partide üst

kademelerde görev yapanların da bulunduğunu vurgulamaktadır. Yani ona göre, Nahdalı arkadaşlarının tepkisi bireysel tepkilerden ibaret değildir ve partinin genel duruşunu yansıtmaktadır. Bukhari, ayrıca Ramazan ayı boyunca restoranların açık olması gerektiğini söylediğinde, Nahdalı arkadaşlarının Tunus'un Müslüman bir ülke olduğunu ve bunun mümkün olmadığını iddia ettiklerini belirtmektedir. Bukhari'ye göre, bu örnekler Nahda'nın tutucu yüzünü net bir şekilde göstermektedir.

Öte yandan, Bukhari partinin önde gelen liderleri Gannuşi ve Muru'nun demokrat insanlar olduklarını düşünmektedir. Ancak Nahda Partisi dendiği zaman, sadece bu iki en güçlü liderden bahsedilmediğini ifade eden Bukhari, Bin Ali döneminde hapis yatmış ve partide söz sahibi 200 kişiden bahsedildiğini vurgulamaktadır. Bukhari'ye göre, bu 200 kişi içinde köktenci muhafazakârlar ağır basmaktadır. Partinin halk tabanında da insanlar daha çok muhafazakâr kanadı desteklemektedir. Bu durum parti içindeki demokrat kanadın işini zorlaştırmaktadır. Bukhari, buna rağmen Raşid Gannuşi gibi liderlerin konuşmalarıyla modernleşmeyi desteklediğini ifade etmekte, dolayısıyla Nahda Partisi'nin de modernleşmeyi desteklediğini düşünmektedir. Partideki bütün fikirlerin Gannuşi'nin konuşmalarında bulunabileceğini belirten Bukhari, Gannuşi'nin partinin lideri olduğunu ve modernleşmeyi açıkça desteklediğini söylemektedir. Gannuşi'nin modern ve demokrat bir lider olduğuna inanan Bukhari, bu durumun yansımalarının parlamentoda görüldüğünü sözlerine eklemektedir. Birçok milletvekilinin çok sert bir şekilde Gannuşi'yi eleştirmesine ve onu düşürmek için dilekçe vermelerine rağmen, bütün bunlar karşısında Gannuşi sabırla eleştirileri dinlemekte ve hepsine sakince cevap vermektedir. Bukhari'ye göre, bu durum Gannuşi'nin demokrat kişiliğini göstermektedir. Yani Gannuşi, demokrat kişiliğiyle modernleşmeyi desteklemekte ve modernleşme süreci üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır. Gannuşi kadın haklarından, özgürlüklerden, çeşitlilikten ve aynı zamanda dinden bahsetmektedir. Bukhari, Nahda Partisi'nde Gannuşi'den başka bütün bunlardan bahsedecek ve bunları böylesine savunabilecek biri olmadığını düşünmektedir.

Kendisini Nahda Partisi'ne karşı tarafsız olarak tanımlayan bir başka katılımcı olan Amal Ayache, Nahda Partisi'nin modernleşmeye müthiş bir etkisi olabileceğini düşünmektedir. Ancak ona göre Tunus'ta önyargı, ülkeyi geriye iten bir tür kanser hastalığıdır. Yani bazı insanlar Nahda'ya karşı önyargılı davranmaktadır ve bu durum ülkedeki işleri zorlaştırmaktadır. Tunusluların muhafazakâr ve dindar bir toplum olduğunu söyleyen Ayache, birçok insanın bu gerçekliğe karşı ilgisiz davrandığını veya bunu görmezden geldiğini ifade etmektedir. Ayache'ye göre, böylesine muhafazakâr ve dindar bir toplumu modernleşmeye ve

hatta sekülerleşmeye doğru yönlendirebilecek en iyi şey, kendini modern İslam'ın yüzü olarak tanımlayan siyasi bir parti olacaktır. Dolayısıyla Nahda Partisi, kendini modern İslam'ın yüzü olarak tanımlayan bir siyasi parti olarak, Tunus'ta modernleşme anlamında önemli bir işleve sahiptir.

Bir diğer tarafsız katılımcı Asharaf Booley, Nahda Partisi'nin modernleşmeye etkisini konuşmak için biraz erken olduğunu düşünmektedir. Ancak şimdiye kadar gözlediği kadarıyla değişmeye, adapte olmaya, Tunus'taki diğer siyasi partilerle ve kuruluşlarla konuşmaya istekli olduklarını gördüğünü ifade etmektedir. Booley'e göre, Nahda'nın şu anda nerede durduğu, nereye doğru evrilmek istediğinin bir işaretidir. Yani değişmeye ve iletişim kurmaya istekli olduklarına göre partililer değişecek ve iletişim kurmaya devam edecektir. Booley, öte yandan, toplumdaki seküler kesimin kafasında bu soru işareti olduğunu, Nahda Partisi'nin gerçekten nereye gittiğini bilmek istediklerini ifade etmektedir.

Booley'e göre, Nahda Partisi'nin nereye ve nasıl gitmek istediğini anlamak için, parti üyelerinin, diğer partilerin ve toplumun genelinin düşüncelerine ve sözlerine bakmak gerekmektedir. Siyasi partileri insanların yönlendirdiğini belirten Booley, halkın parlamentoya gönderdiği siyasi partilerin temsil ettikleri insanların düşüncelerini hayata geçirmeye çalıştığını sözlerine eklemektedir. Dolayısıyla, insanlar oy verdikleri partilerin neyi konuşmasını ya da savunmasını istiyorsa siyasi partiler onu yapacaktır. Yani mesele halkın ne istediği meselesine gelmektedir. Booley'e göre, mesele siyasi partinin ne istediği meselesi değildir. Çünkü Nahda Partisi insanları temsil etmektedir. Ayrıca demokrasilerde hükümeti seçen halktır. Hükümetler kendi kendilerini seçemez. Halk yoksa siyasi parti yoktur. Siyasi parti yoksa hiçbir yere ulaşamaz ve ilerleme kaydedilemez. İşte bu yüzden Nahda Partisi, insanların ne dediğine ve ne istediğine kulak vermek zorundadır. Booley, Tunus halkının net bir şekilde demokrasi, kalkınma ve modernleşme istediğini, Nahda Partisi'nin de buna göre hareket etmesi gerekeceğini düşünmektedir.

Araştırmada yer alan bir diğer tarafsız katılımcı Ben Gayessa, ilk başlarda insanların Nahda Partisi'ni hiç istemediğini söyleyerek başlamaktadır. Gayessa'ya göre, birçok Tunuslu Nahda'nın ilk iktidar döneminde bu partinin sadece İslam'dan bahsettiğini, eskide kalmış bir parti olduğunu söylemiş ve kendilerine ait bir parti olarak görmemiştir. Ama Nahda Partisi buna karşı akıllıca bir yol izlemiş ve Nahdalılar modern olduklarını yılmadan insanlara anlatmışlardır. Mesela Nahda'yı temsil eden Abdülfettah Muru konuşunca sağcı olsun solcu olsun herkes onu dinlemekte ve sevmektedir. İnsanlar önce inanmamış, Nahda'nın modern olmadığını, Mısır'daki Müslüman Kardeşler'in uzantısı olduğunu, Tunus'a ait olmadığını

söylemiştir. Ayrıca, Nahda üyelerinin Seyyit Kutub'un, İbn Teymiyye'nin ve Hasan el Benna'nın kitaplarını okuduklarını, bu insanların modernleşmeye ve medeniyete karşı olduğunu, onların kitaplarını okuyanların modern olamayacağını ileri sürmüştür. Nahda buna karşı söylemlerini değiştirmiş ve tarihi olarak eskiden beri modern olan partilerden bile daha modern olmuştur. Muru, geleneksel kıyafetler giyen ve geleneksel eğitim veren Zeytuna kökenli biridir fakat aynı zamanda Paris'te eğitim görmüş bir avukat ve çok zeki bir insandır. Çok iyi Fransızca ve Arapça konuşmaktadır. Yani çok eğitilmiş ve aynı zamanda geleneksel bir adamdır. Dolayısıyla, gençler zamanla Abdülfettah Muru'yu kendi babası gibi görmüş ve onu çok sevmiştir. Muru, modernleşme, hukuk ve teknolojiye bahsetmektedir. Gençler tam da bunları duymak istemekte ve bu yüzden Muru'yu çok sevmektedir.

Gayessa, bir başka Nahda lideri olan Raşid Gannuşi'nin de aynı şekilde zamanla halk tarafından sevilen bir siyasetçi olduğunu ifade etmektedir. Gannuşi'nin, devrimden önceki kıyafetlerini, zihin yapısını ve davranışlarını değiştirdiğini söyleyen Gayessa, Nahda'nın her detayla ilgilendiğini vurgulamaktadır. Gayessa'ya göre, Nahda Partisi söylemlerle, kıyafetlerle ve projelerle ilgilenmekte, işadamlarıyla iletişim kurmakta, başörtüsü takmayan kadınlara parlamentoya girmeleri ve partiyi temsil etmeleri için şans vermektedir. Nahda ayrıca okullara ve üniversitelere girmekte ve projeler yapmaktadır. Dolayısıyla, Bin Ali döneminde Nahda'dan nefret edenler bile şimdi Nahda'yla birlikte hareket etmektedir. Gayessa, Nahda'nın modern olduğunu kanıtlamak için çok çalıştığını söylemektedir.

Gayessa'ya göre, Nahda Partisi modern bir partidir ve modernleşme üzerinde çok pozitif bir etkisi vardır. Ancak bunun bedelini ödemiştir. Tunus'taki selefi veya İslamcı çizgideki siyasi partiler devrimden sonraki ilk seçimde Nahda'ya oy vermelerine rağmen, Nahda değişip modernleştiği için bütün o selefi tabanını kaybetmiştir. Yani modern olmasının bedelini bu şekilde ödemiştir. Selefilere bu değişimi ve modernleşmeyi onaylamadıkları için Nahda'yı desteklemekten vazgeçmiştir. Selefi çizgideki siyasi partiler, Nahda'yı kendilerine ihanet etmekle suçlamış ve onun artık İslami bir parti olmadığını iddia etmeye başlamıştır.

Nahda Partisi'ne karşı tarafsız olduğunu bildiren katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne Tunus ve konu, frekans analizi tablosunda birinci ve üçüncü sırada bulunan, Nahda Partisi ve modernleşmedir. Tarafsız katılımcıların anlatılarında öne çıkan karakterlerin Nahda Partisi, Abdülfettah Muru, Raşid Gannuşi, Nahda içindeki muhafazakâr grup, Tunus halkı ve Tunus'taki selefi gruplar olduğu gözlenmiştir. Tarafsız katılımcılara göre Nahda Partisi, bir yanda modernleşmeyi desteklediği ve kendisine şüpheyle bakanlara karşı sabırla modernleşmeyi desteklediğini anlattığı için iyi adamdır. Ayrıca kendini modern İslam'ın yüzü

olarak tanımlayan siyasi bir parti olarak, muhafazakâr ve dindar Tunus toplumunu modernleşmeye ve sekülerleşmeye doğru yönlendirebilme potansiyeline sahip olması bakımından da iyi adam rolüne layık görülmektedir. Nahda Partisi, öte yanda, demokratlar ve aşırı muhafazakârlar olmak üzere iki gruptan oluştuğu ve parti içinde muhafazakâr grup ağır bastığı için kötü adam olarak görülmektedir. Tarafsızlar, Abdülfettah Muru'yu ve Raşid Gannuşi'yi modernleşmeyi destekleyen eğitilmiş ve saygı duyulan Nahda liderleri olarak görmekte ve bu sebeplerle onlara iyi adam rolünü vermektedir. Tarafsızların Nahda içindeki muhafazakâr grubu, modernleşme ve özgürlükler konusunda sürekli muhalefet yaptıkları için kötü adam olarak değerlendirdikleri gözlenmektedir. Araştırmada yer alan tarafsız gözlemciler Tunus halkını, net bir şekilde demokrasi, kalkınma ve modernleşme istediği için ve Nahda'yı bu yönde hareket etmeye zorladığı için iyi adam olarak görmektedir. Tunus'taki selefi gruplar ise, modernleşmeye ve özgürlüklere karşı oldukları için, Nahda Partisi'ni modernleşme yönünde hareket ederek İslam'a ihanet ettiği gerekçesiyle desteklemekten vazgeçtikleri için kötü adam olarak değerlendirilmektedir.

Kendisini tarafsız olarak tanımlayan katılımcılar açısından moral, yani yapılması gereken şey, Nahda Partisi'nin, kendi içindeki modernleşmeye ve özgürlüklere karşı çıkan aşırı muhafazakâr üyelerine rağmen modernleşmeyi ve özgürlükleri savunarak, bu yönde çalışmaya devam etmesidir.

Nahdalı Katılımcılar

Nahda üyesi ve yöneticisi olan Abdul Sattar Rajab, modernleşmenin bir dinamizm olduğunu vurgulamaktadır. Nahda Partisi'nin ise, modernleşme dinamizminin ilerlemesine yardımcı olmak için önemli bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Nahda Partisi'nin eğitim, ekonomi, kalkınma ve Tunus geleneksel değerlerini koruma alanlarında çok hayati bir rolü vardır ve böylece modernleşme akımını kuvvetlendirmektedir.

Nahda Partisi Kültürel Faaliyetler Sorumlusu olan Al-Ajami Al-Ourimi, Nahda'nın rönesans anlamına geldiğini söylemektedir. Ayrıca, Nahda Partisi'nin organize bir hareket olduğunu, ülkenin her yerinde temsilciliklerinin bulunduğunu, kurumları ve iddiaları olan, kendi içinde tartışmaya, çeşitliliğe ve bağımsızlığa önem veren bir hareket olduğunu vurgulamaktadır. Al-Qurimi'ye göre, Nahda diğer partilere göre organize bir harekettir. Siyasi bir çizgiye bağlı kalan, modern bir partiyi örnekleyen bir harekettir. Kendisinden istenilen rolü yerine getirmek için de zaten modern ve gelişmiş bir parti olması gerekmektedir. Al-Qurimi, Nahda'nın diğer partilerle karşılaştırılmayacağını, çünkü diğer partilerin ya zayıf, ya bölünmüş ya da siyasi çıkarlar ve ittifaklar düzeyinde kriz içinde olduğunu iddia etmektedir.

Al-Qurimi, yukarıda saydığı sebepler yüzünden Nahda'nın bir ortak bulmadığını veya bu sorumluluğu taşıyabilecek bir ortak bulamadığını ifade etmektedir. Öte yandan, Al-Qurimi'ye göre, Tunus toplumu, bu durumun değişmesini ve hizmetlerin düzeltilmesini istemektedir. Tunus halkı, siyasi katılımın tam anlamıyla gerçekleştiği bir düzen arzulamakta, özellikle seçimlerin adil olmasını talep etmektedir. Ancak ülkede mali krizler yaşanmakta ve hayatı zorlaştırmaktadır. Al-Qurimi, Nahda'nın eğitim-öğretim, idare ve üretim sistemini düzeltebilirse, yani tüm üretim sistemini geliştirirse, inanç özgürlüğünü sağlamayı başarır, dijital ekonomide ülkeyi geliştirirse gelişmiş bir ülke inşa edebileceğini anlatmaktadır. İnsanların kimliğine ve mahremiyete saygı duyulan bir ülke olmaları gerektiğini söyleyen Al-Qurimi, Tunus'un eski kötü günlere geri döneceğini düşünmediğini, aksine geleceğe emin adımlarla ilerleyeceğine inandığını belirtmektedir.

Al-Qurimi, bu süreçte Nahda'nın ülkeyi kurtarmak ve halk arasında iç savaşı engellemek gibi önemli sorumlulukları olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, Tunus artık eskisi gibi izole yaşamayacak, demokrasi devleti inşa etme yolunda devam edecektir. Nahda ise bu konuda büyük sorumluluklar taşımaktadır.

2011-2013 yılları arasında Tunus Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Nahdalı Rafiq Abdel Salam, Nahda Partisi'nin modernleşme sürecinin bir ürünü olduğunu düşünmektedir. Abdel Salam, parti üyelerinin ve partinin elit kesiminin modern toplum içinde doğduğunu ve modern kurumlarda eğitim aldığını; dolayısıyla Nahda Partisi'nin doğal olarak modernleşme sürecinin bir ürünü olduğunu ifade etmektedir. Abdel Salam'a göre, Nahda aynı zamanda modernleşme sürecini biçimlendirmek için bir projedir. Nahda, 19. yüzyıldaki modern dönemden beri modernleşme sürecinin ürünüdür ve bu sürecin devamıdır. Ama bu süreç, aynı zamanda, Tunus'ta yanlış işleyen modernleşme sürecinin ve deformasyonun yeniden biçimlendirilmesi sürecidir.

Abdel Salam, Nahda Partisi'nin modernleşme sürecinin ürünü olduğunu ve ayrıca modernleşme sürecini etkilediğini vurgulamaktadır. Ona göre, Tunus'taki modernleşme süreci, Tunus'taki yönetici elitlerin planlamasıyla çok yakından ilişkilidir. Nahda Partisi, Tunus toplumunun dipten gelen talebi doğrultusundaki modernleşme sürecinin cisimleşmiş halidir. Parti bu durumun işaretidir.

Abdel Salam, Nahda Partisi'nin modernleşme sürecine pozitif bir cevap olduğunu düşünmektedir. Abdel Salam'a göre Nahda Partisi, İslamcı partiler diye isimlendirilen diğer partiler gibi 19. yüzyıldaki Afgani'nin, Abduh'un ve Reşit Rıza'nın İslami reform sürecinin devamıdır. O dönemdeki devlet adamları, Türkiye dâhil olmak üzere, Batı'dan gelen

modernleşme meydan okumasıyla karşılaştıkları zaman, modern kurumları, modern askeriye, modern bürokrasiyi ve modern devleti kendi ülkelerinde içselleştirmeye ve Batı'daki modern kurumlarla kendi ülkelerindeki kurumları özdeşleştirmeye çalışmıştır. Ancak onlar, bu dönüşümü Batı'da egemen olan düşünce tarzıyla yapmayı denemiştir. O zaman, İslami reformizm diye isimlendirilen entelektüel süreç başlamıştır. Abdel Salam, Nahda Partisi'nin Müslüman dünyasındaki İslami reformizm sürecinin bir tür devamı olduğunu düşünmektedir.

Abdel Salam'a göre, Nahda Partisi modernleşme sürecine yeni bir yüz, yeni özellikler, yeni yönler katmak için bir fırsattır. Nahda Partisi aslında tek bir modernleşme olmadığını da kanıtıdır. Abdel Salam, modernleşmenin sadece tek bir yolu ya da şekli olmadığını vurgulamakta, modernleşmenin bitmemiş bir proje olduğunu, farklı yolları, farklı şekilleri, farklı özellikleri olduğunu ifade etmektedir. Abdel Salam, Nahda Partisi'nin bütün bir bölge için olmasa bile, Tunus ülkesindeki yeni modernleşme süreci için yeni bir fırsat, yeni bir yüz, yeni bir tecrübe verebileceğine inanmaktadır.

Nahdalı katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne Tunus ve konu, frekans analizi tablosunda birinci ve üçüncü sırada bulunan, Nahda Partisi ve modernleşmedir. Nahdalı katılımcıların anlatılarında, Nahda Partisi, Tunus halkı ve Tunus'taki diğer siyasi partiler olmak üzere üç karakterin öne çıktığı gözlenmiştir. Nahda Partisi, eğitim, ekonomi, kalkınma ve modernleşme alanlarında çok olumlu bir rol oynadığı, Tunus geleneksel değerlerini korumaya çalıştığı, kendi içinde tartışmaya, çeşitliliğe ve bağımsızlığa önem veren organize bir hareket olduğu için iyi adam olarak değerlendirilmektedir. Nahdalı katılımcılar, kendi partilerini ayrıca modernleşme sürecinin hem ürünü olduğu ve hem de modernleşme sürecini etkilediği için ve son olarak Tunus toplumunun dipten gelen talebi doğrultusundaki modernleşme sürecinin cisimleşmiş hali olduğu için iyi adam olarak görmektedir. Tunus halkı, Nahdalılar tarafından daha gelişmiş ve modern bir Tunus istedikleri ve siyasetçileri bunu gerçekleştirmeye zorladıkları için iyi adam olarak görülmektedir. Nahdalı katılımcıların Tunus'taki diğer siyasi partileri zayıf, bölünmüş ya da siyasi çıkarlar ve ittifaklar düzeyinde kriz içinde oldukları için ve bu sebepler yüzünden Nahda ile ittifak yapamadıkları için kötü adam olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir.

Nahda Partisi üyesi katılımcılar açısından moral, yani yapılması gereken şey, Tunus'un milli ve dini değerlerine bağlı kalarak modernleşme doğrultusunda ilerlemeye devam etmektir.

Nahda Muhalifi Katılımcılar

Kendisini Nahda muhalifi olarak tanımlayan Mohamed Khelifi, Nahda Partisi'nin sekülerleşmeyle ilgili problemi olduğunu düşünmektedir. Ona göre, Nahda Partisi sekülerleşmeyi asla sahiplenmemektedir çünkü bu durumda varlık sebepleri ortadan kaybolacaktır. Bu parti dini bir temele ve arka plana sahiptir. Dolayısıyla, Tunus seküler bir ülke olursa, bu partinin artık var olmaması gerekecektir. Khelifi, bu sebeplerle Nahda Partisi'nin sekülerleşmeyi asla kabul etmeyeceğine inanmaktadır.

Öte yandan, Khelifi bütün Nahda üyeleri istememesine rağmen içlerinden bazılarının ülkeyi modernleştirmeye çalıştıklarını ancak başarısız olduklarını söylemektedir. Partinin bir bütün olarak bunu istememesine rağmen, içlerinden bazı üyelerin ve bakanların yeni ortaklıklar kurup yüksek eğitim sistemini ve üniversiteleri modernleştirmeyi denediğini ifade eden Khelifi, ancak başarısız olduklarını ve Tunusluların bu başarısızlığı görmek zorunda olduğunu belirtmektedir.

Khelifi, Nahda'nın sekülerleşmeyle ilgili varoluşsal bir sorunu olduğunu düşünmekte, ancak modernleşmeyle ilgili bir sorun görmemektedir. Örneğin, Nahda çoğunluk olmasına ve iktidarda olmasına rağmen, en azından birçok kez modern yasaları müzakere etmeyi kabul etmiştir. Kadınlara şiddet uygulamaya karşı kanun Nahda döneminde çıkmıştır. Yani bazı ilerici yasaları müzakere etmeyi kabul etmiş ve hatta bazı ilerici yasaları meclisten geçirmiştir. Ancak Khelifi, Nahda'nın iktidarını sürdürmek istediği ve kendi tabanından bu yasalara çok fazla muhalefet geldiği için ilerici yasalara muhalefet etmeye başladığını iddia etmektedir. Yine de yeni anayasa çok modern ve çok seküler olmamasına rağmen Nahda üyelerinin çoğunluk olduğu hükümet tarafından meclisten geçirilmiştir. Khelifi'ye göre, Nahda Partisi bir yanda kendi geleneksel tabanı, Müslüman Kardeşler'den gelen mirasıyla, geçmişten gelen İslamcı kökenleriyle; diğer yanda modern ve seküler toplum gerekliliği arasında bir denge bulmaya çalışmaktadır. Ayrıca yeni anayasa konusunda başka ülkelerden gelen bir baskı vardır. Yabancı ülkeler Tunus'un modern bir anayasa çıkarmasını istemektedir ve iktidardaki Nahda bunu yapmazsa bu ülkelerden kredi alamayacaktır. Nahda Partisi de kendi geleneksel kökenleriyle modern bir anayasa isteyen Tunuslular ve yabancı ülkeler arasında bir denge bulmaya çalışmaktadır. Bu yüzden müzakere etmekte ve taviz vererek uzlaşmaya çalışmaktadır. Khelifi, bunun pozitif bir işaret olduğunu vurgulamakta, Nahda ile ilgili bütün negatif düşüncelerine rağmen, Nahda'nın müzakerelere ve diyaloga açık olmasını modernleşmeye katkı sağlaması açısından gerçekten çok önemli bulmaktadır.

Khelifi'ye göre, Nahda Partisi devrimci bir şekilde ülkeyi değiştirmek ve modernleştirmek için öncülük etmiş değildir. Nahda modernleşmeyle ilgili olarak müzakere

etmeyi ve taviz vermeyi kabul etmiştir, çünkü aksi takdirde ellerindeki seçeneklerin, başka ülkelerde görüldüğü gibi gerçekten korkutucu olma ihtimali vardır. Dolayısıyla Nahda Partisi askeri darbe gibi kötü ihtimaller yüzünden müzakere etmek zorunda kalmıştır. Khelifi, bu durumu olumlu bir şey olarak görmektedir.

Khelifi, Nahda'nın müzakere etmeyi ve taviz vermeyi, diğer seçenek onlar için korkutucu olduğu için kabul ettiğini düşündüğünün altını özellikle çizmektedir. Ona göre, Nahda 2015 yılında diyalog kurmayı ve ülke için geleneksel planlarından ve projelerinden taviz vermeyi kabul etmeseydi, bazı seküler kanunları kabul etmeseydi, bunun sonuçları çok kötü olacaktı. Khelifi, Mısır'da olanlara bakınca, Nahda'yı bekleyen şeyin ne olduğunun açıkça görüldüğünü iddia etmektedir. Mısır'da iktidara gelmiş ve ülkeyi yönetmeye başlamış Müslüman Kardeşler örgütünün yok olduğunu, üyelerinin tekrar hapse atıldığını veya ülkeden sürgün edildiklerini anlatmaktadır. Khelifi'ye göre, Nahda Partisi bu kaderi tekrar yaşamak istememiştir. Bu yüzden iyi bir diyalog kurmayı ve taviz vermeyi kabul etmiş, böylece baskıyı biraz azaltmayı yeğlemiştir. Khelifi, Nahda Partisi'nin diyalog yolunu seçerek olayların bu şekilde gelişmesinde oynadığı rolü olumlu bulduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmada yer alan bir diğer Nahda muhalifi Mohammed Ali, Nahda Partisi'nin modernleşme üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Ona göre, bu konuda somut hiçbir şey yoktur. Mohammed Ali ayrıca Nahda'yı destekleyen insanların genellikle farklılıklara saygı göstermediğini ve hatta farklı olanı kabul etmediklerini söylemektedir. Örneğin Cuma namazında imamların Müslüman gibi yaşamayan insanların, farklı olanların Müslüman olmadığını söylediğini iddia etmektedir.

Nahda'nın Tunus'taki günlük hayatta devrime kadar görünür bir parti olmadığını belirten Mohammed Ali, Nahda'yı ya da Nahda'yı desteklediğini söyleyen insanları günlük hayatta görmediğini anlatmaktadır. Mohammed Ali, dolayısıyla bu siyasi partinin Tunus için aslında çok yeni bir parti olduğunu, Nahda'yı ancak 2011'den beri bildiklerini dile getirmektedir. Mesela Nahda Partisi'nin kız çocuklarının okula gitmesini destekleyip desteklemediklerini bile tam olarak bilmemektedir.

2011 devriminden önceki dönemde muhalefetin Bin Ali hakkında bir şey söyleyemediğini ve sahte bir muhalefetin söz konusu olduğunu söyleyen Mohammed Ali, günümüzde de aslında aynı şekilde sahte bir muhalefet olduğunu düşünmektedir. Ona göre, bütün siyasi aktörler sadece pastadan pay alma sırasının kendilerine gelmesini beklemektedir. Bu durum, sadece Tunus'taki değil bütün Arap dünyasındaki, Müslüman dünyasındaki problemdir. Mesele mal mülk sahibi olma meselesinden ibarettir. Siyasi liderler ülke dışından

gelmekte, pastayı dilimlemekte ve herkes payını almaktadır. Mohammed Ali, büyük bir üzüntüyle Tunus'un devrimden önce en azından güvenli bir ülke olduğunu, şimdi ise maalesef fakir bir ülke haline geldiğini sözlerine eklemektedir.

Nahda Partisi'ne muhalif olduğunu bildiren katılımcılar için anlatı analizi bağlamında sahne Tunus ve konu, frekans analizi tablosunda birinci ve üçüncü sırada bulunan, Nahda Partisi ve modernleşmedir. Muhaliflerin anlatılarında öne çıkan karakterlerin Nahda Partisi ve Tunus halkı olduğu gözlenmiştir. Nahda Partisi'nin muhalifler tarafından hem iyi adam hem de kötü adam olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Muhalifler Nahda Partisi'ni, modernleşme yanlıları ve karşıtları olmak üzere iki gruptan oluştuğu ve modernleşme karşıtları ağır bastığı için, sekülerleşmeyle ilgili problemi olduğunu ve son olarak farklılıklara saygı göstermediğini düşündükleri için kötü adam olarak değerlendirmektedir. Muhalifler Nahda Partisi'ne iyi adam rolü de vermektedir. Nahda'nın iyi adam olarak görülmesinin sebepleri, modernleşmeyle ilgili sorunu olmaması; bir yanda kendi geleneksel tabanıyla, Müslüman Kardeşler'den gelen mirasıyla, geçmişten gelen İslamcı kökenleriyle, diğer yanda modern ve seküler toplum gerekliliği arasında bir denge bulmaya çalışması olarak sıralanmaktadır. Muhalifler, Nahda'nın kendi geleneksel kökenleriyle modern bir anayasa isteyen Tunuslular ve yabancı ülkeler arasında bir denge bulmaya çalıştığını, müzakerelere ve diyaloga açık olarak modernleşmeye katkı sağladığını düşünmektedir. Onlara göre Nahda, askeri darbe gibi kötü ihtimaller yüzünden müzakere etmek zorunda hissederek diyalog yolunu seçmiş ve olayların barışçıl bir şekilde gelişmesinde olumlu bir rol oynamıştır. Nahda muhaliflerinin, bu sebeplerle Nahda'ya iyi adam rolünü uygun gördüğü anlaşılmaktadır. Tunus halkı ise Nahda muhalifleri tarafından, modern bir anayasa talep ederek Nahda Partisi'ni bu yönde hareket etmeye zorladığı için iyi adam olarak değerlendirilmektedir.

Muhaliflere göre moral, yani yapılması gereken şey, Nahda Partisi'nin diğer partilerle diyalog kurmaya devam ederek ve farklılıklara saygı göstererek Tunus modernleşmesine katkı sağlamaya devam etmesidir.

Tarafsız, Nahdalı ve Nahda Muhalifi Katılımcılar

Araştırmaya katılan tarafsız, Nahdalı ve Nahda muhalifi olmak üzere üç grubun anlatılarında sahne Tunus ve konu, frekans analizi tablosunun birinci ve üçüncü sırasında yer alan Nahda Partisi ve modernleşmedir. Her üç grup birlikte değerlendirildiğinde öne çıkan ortak karakterlerin Nahda Partisi ve Tunus halkı olduğu gözlenmiştir.

Nahda Partisi tarafsızlar ve muhalifler tarafından benzer sebeplerle hem iyi hem de kötü adam olarak görülürken, Nahdalılar kendi partilerine iyi adam rolünü vermektedir. Tarafsız katılımcıların Nahda Partisi'ni, modernleşmeyi desteklediği ve kendisine şüpheyle bakanlara karşı sabırla modernleşmeyi desteklediğini anlattığı için iyi adam olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Nahda Partisi, kendini modern İslam'ın yüzü olarak tanımlayan siyasi bir parti olarak, muhafazakâr ve dindar Tunus toplumunu modernleşmeye ve sekülerleşmeye doğru yönlendirebilme potansiyeline sahip olması bakımından da iyi adam rolüne layık görülmektedir. Muhalifler ise Nahda'yı modernleşmeyle ilgili sorunu olmadığı, kendi geleneksel İslamcı tabanıyla modern bir anayasa isteyen modern ve seküler toplum kesimleri arasında bir denge bulmaya çalıştığı, müzakerelere ve diyaloga açık olarak modernleşmeye katkı sağladığı için iyi adam olarak görmektedir. Muhalifler ayrıca Nahda'nın, askeri darbe gibi kötü ihtimaller yüzünden müzakere etmek zorunda hissedip diyalog yolunu seçtiğini ve dolayısıyla olayların barışçıl bir şekilde gelişmesinde olumlu bir rol oynadığını düşünmekte, bu sebeplerle de Nahda'ya iyi adam rolünü uygun görmektedir.

Nahda muhalifleri ve kendini Nahda'ya karşı tarafsız olarak tanımlayan katılımcılar, benzer şekilde Nahda Partisi içinde modernleşme yanlısı demokratlar ve modernleşme karşıtı muhafazakârlar olmak üzere iki farklı grup olduğunu düşünmektedir. Muhalifler ve tarafsızlara göre parti içindeki muhafazakâr grup çoğunlukla ağır basmakta ve Nahda'nın modernleşme hamlelerini yavaşlatmaktadır. Muhalifler ve tarafsızların parti içindeki muhafazakâr gruba ve dolayısıyla Nahda'ya kötü adam rolünü uygun gördüğü anlaşılmaktadır.

Araştırmada yer alan Nahdalı katılımcıların kendi partilerine iyi adam rolü verdiği gözlenmiştir. Nahdalılar tarafından parti, eğitim, ekonomi, kalkınma ve modernleşme alanlarında çok olumlu bir rol oynadığı, Tunus geleneksel değerlerini korumaya çalıştığı, kendi içinde tartışmaya, çeşitliliğe ve bağımsızlığa önem veren organize bir hareket olduğu için iyi adam olarak değerlendirilmektedir. Nahdalı katılımcılar, kendi partilerinin modernleşme sürecinin hem ürünü olduğunu ve hem de modernleşme sürecini etkilediğini düşünmektedir. Onlara göre, Nahda Partisi Tunus toplumunun dipten gelen talebi doğrultusundaki modernleşme sürecinin cisimleşmiş halidir ve bu sebeplerle iyi adam rolünü hak etmektedir.

Araştırmaya katılan tarafsızlar, Nahdalılar ve muhalifler olmak üzere üç grubun Tunus halkına benzer sebeplerle iyi adam rolünü verdiği gözlenmiştir. Her üç grup, Tunus halkını net bir şekilde demokrasi, kalkınma ve modernleşme istediği, modern bir anayasa talep ettiği, daha gelişmiş ve modern bir Tunus arzuladığı, Nahda'yı ve diğer siyasetçileri bu yönde hareket etmeye zorladığı için iyi adam olarak değerlendirmektedir.

Araştırmaya katılan her üç grubun moral önerileri bu soru bağlamında benzerlik göstermektedir. Muhalifler, Nahda Partisi'nin diğer partilerle diyalog halinde Tunus modernleşmesine katkı sağlamaya devam etmesini önerirken; tarafsızlar Nahda'nın kendi içindeki modernleşmeye ve özgürlüklere karşı çıkan aşırı muhafazakâr üyelerine rağmen modernleşmeyi ve özgürlükleri savunarak bu yönde çalışmaya devam etmesi gerektiğini belirtmektedir. Nahdalılar ise aynı şekilde modernleşme doğrultusunda ilerlemeyi savunmakta, ancak bunun yanında Tunus'un milli ve dini değerlerine bağlı kalmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tunus'ta 19. yüzyılda başlayan modernleşme süreci, 1956 yılından itibaren Burgiba liderliğinde hız kazanmıştır. Burgiba dışişlerinde Tunus'un eski sömürgeci gücü olan Fransa'ya yakın politikalar izlemiş, içişlerinde ise Tunus toplumunu radikal bir şekilde dönüştürmeye yönelik laik politikaları uygulamaya koymuştur. Burgiba, iktidarının ilk yıllarında İslam'la çatışmamaya özen gösterse de sonraki yıllarda İslami kesimlere karşı son derece baskıcı bir tavır benimsemiştir. Bin Ali dönemi de bu açıdan bir farklılık arz etmemiş, aksine Tunus bir polis devletine dönüştürülmüştür. Her iki lider örneğinde, Batı'da yaşanan, dinin sosyal hayattan çıkarılması tecrübesini Tunus toplumuna adapte etme kaygısı öne çıkmıştır. Gerek Burgiba gerekse Bin Ali için geleneğe ait ne varsa kötüyü, moderne yani Batılı toplumlara ait ne varsa iyiyi temsil etmektedir. Burgiba'nın ve Bin Ali'nin yaptıklarına bakıldığında, 1950'li yıllarda gelişen ve tüm dünya toplumlarının Batı'yı model alarak modernleşebileceğini iddia eden modernizasyon kuramından etkilendikleri anlaşılmaktadır. Modernleşme kuramına göre din, geleneksel ve irrasyoneldir. Din, demokrasiye götürebilecek olan rasyonellik ve moderniteye engel teşkil eder ve otoriter rejimler için bir güç kaynağıdır (Stepan, 89). Modernleşmeye göre, bütün toplumlar belli bir gelişme çizgisini izleyerek ilerler. Kuram, gelişmeyi gelenekten moderniteye doğru aşamalı bir geçiş olarak kavramsallaştırır. Bu geçiş, iktisadi düzeyde piyasa ve dış yatırımlar vasıtasıyla; toplumsal düzeyde Batı kurumları, değerleri ve davranışlarının benimsenmesiyle; siyasal düzeyde ise parlamenter demokrasinin hayata geçirilmesiyle gerçekleşir. Söz konusu ilerleme için, endüstrileşmiş Batılı ülkeler modern olanı temsil ettiğine göre onların sunduğu modeller izlenmelidir (Marshall, 261). Bu varsayımı Tunuslu yöneticilerin aynen kabul ettiği ve Tunus'a tatbik etmeye çalıştığı gözlenmektedir.

Modernleşme teorisine göre, geleneksel bir toplumun ilerlemesi, Batı'daki ilerlemiş, ekonomik açıdan bolluk içinde ve siyasi olarak istikrarlı toplumların toplumsal örgütlenmeleri

doğrultusunda gelişmesi demektir (Appelbaum, 1987: 32). Buna göre bütün toplumlar aynı başlangıç noktasından, yani geleneksel toplumdan yola çıkar ve modernleşme sürecini aşamalı olarak gerçekleştirir. Şehirleşme oranı artar ve okuryazarlık oranı yükselir. Böylece halk kitle iletişim sistemine açılır ve akabinde siyasal ve ekonomik hayata, oy vererek ve satın alarak, aktif olarak katılır. Sonuçta ortaya modern, demokratik ve katılımcı bir toplum çıkar. Bu model dünyanın farklı yerlerinde modernleşmekte olan bütün toplumlar için geçerlidir ve bu yönüyle evrenseldir (Lerner, 1958: 43-47). Batı'daki örneklere bakıldığında genel olarak modernleşmenin sekülerleşme ile birlikte geliştiği görülmektedir. Dolayısıyla sekülerleşme bu evrensel modelin bir parçası olarak algılanmakta ve bu modeli kendi ülkesine uyarlamak isteyen liderler tarafından uygulanmaktadır. Fakat Batılı toplumlarda dinin sosyal hayatın dışına çıkması tedrici olarak doğal seyrinde gerçekleşmişken, aynı tecrübeyi yaşamak uğruna devlet zoruyla politikalar uygulamak Batılı olmayan toplumlarda derin kırılmalara yol açabilmektedir. Tunus, Arap Mağrip'inde bulunmaktadır ve bu bölgedeki seküler elitlerin ortak noktası, kiliseye karşı savaş açmış olan Fransız düşünce okulunun takipçisi olmalarıdır. Bu ülkelerdeki anayasaların hepsinde devletin dininin İslam olduğu açık bir şekilde belirtilmesine rağmen, seküler bir elit tarafından yönetilen devlet, dini ve bütün kurumlarını kontrol etmektedir. Bu bağlamda devlet başkanı bir tarafta emir el-müminin iken diğer tarafta modernizasyonun öncüsüdür. Burgiba, devletin görevinin Tunus toplumunu medeni milletler seviyesine çıkarmak olduğunu söylemektedir. Buna göre, devlet toplumun üzerinde üstün bir güçtür ve insanları çıkarları konusunda aydınlatarak yönlendirmekte, gerektiği zaman cezalandırmaktadır (Al-Ghannouchi, 2002: 97).

Burgiba'nın bu anlayışla getirdiği yenilikler bir yanda Batılı hayat tarzını benimseyen bir kitle yaratırken, diğer yanda Tunusluların değerlerine ve geleneklerine müdahale olarak algılandığı için geleneksel toplum kesimlerinin tepkisiyle karşılaşmıştır. Yapılan mülakatlarda katılımcılar, modernleşmenin, geleneksel toplum sürecinden modern toplum sürecine geçiş ile dönüşüm süreci olduğunu belirtmekte ve bu dönüşümün ani değil zaman içerisinde belirli ivme ile olması gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırmada kendisiyle mülakat yapılan kişiler, Tunuslu yöneticilerin toplumu modernleştirmek için yasaların etkili olabileceğini düşündüğünü, daha önce aynı uygulamayı yapmış ülkelerin örnek alındığını belirtmiş ve bu durumun halk için bir bütün olarak faydalı olmadığını vurgulamıştır. Katılımcıların ayrıca, toplumlar arasında modernleşme sürecinin farkına değindiği ve toplumdan topluma değişiklik gösterdiğini vurguladığı, Tunus'un hem muhafazakâr hem de modern bir toplum olduğunu belirttikleri görülmüştür. Modernleşme ile ilgili yeni gelen uygulamaların ve yasal hakların bir kısmının

insanlar tarafından benimsendiği, bir kısmının ise istenmediği anlatılmıştır. Benimsenmeyen ve tepkiye sebep olan uygulamaların geleneksel değerlere mşdahale eden uygulamalar olduğu ۆzellikle belirtilmiştir.

Bu alışmada Nahda Partisi'nin modernleşme ve sekşlerleşme bağlamında yaşadığı tecrşbe, hem taraftarlarının, hem muhaliflerinin, hem de kendisine karşı tarafsız olan kişilerin gۆzřnden anlatılmıştır. Bۆylece partinin geçirdiği dۆnüşřmřn Nahdalılar, muhalifler ve Nahda'ya karşı tarafsız olan kişiler tarafından nasıl algılandığı gۆsterilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Tunus'ta Burgiba liderliğinde devlet elitlerinin zoruyla bir modernleşme sşreci yaşandığı ve bu sşrecin Burgiba'nın temsil ettiği devletle geleneksel değerleri benimseyen kesimler arasında bir kırılmaya sebep olduğu gۆrřlmüşřtir. Bunun neticesinde, geleneksel değerleri benimseyenler bir tepki olarak modernleşmeyi toptan reddetme yoluna gitmiş, ancak Nahda partisi sşre içinde modernleşmeye karşı ılımlı bir yol izlemeye başlayınca bu tepki yumuşamıştır. Nahda Partisi, kitlesinin sisteme entegre olmasını sağlamıştır.

Nahda Partisi dinin veya Mşslşman kimliğinin modernleşmeye engel olmadığını savunduğu için bir bakıma geleneği yeniden üretmiş, bۆylece Tunus'ta ۆnemli bir rol oynamıştır. Dindar ve geleneksel kesimleri temsil iddiasındaki Nahda Partisi'nin, modernleşme sşrecini otoriter devlet yۆnetimi altında yaşayan Tunus için bir başarı olduğu sۆylenebilir. Geleneği temsil eden Nahda, Tunus'taki modernleşme sşrecinde İşlami kimliği savunmak adına ortaya çıkararak bir mşcadeleye girmiş ve sonuçta toplumda ۆnemli bir yer edinmiştir. Dolayısıyla Nahda Partisi'nin Tunus modernleşme sşrecinde sۆz konusu mşcadeleyi temsil ettiği, bir bakıma gelenekle modernleşmenin mşcadelesinden doğduğu söylenebilir.

Yۆneticilerin zoruyla modernleşme sşreci yaşamış olan Tunus, modernleşme ve sekşlerizm bağlamında bir başarı ۆrneđi olarak değerlendirilebilir şnkş gşnşmşzde Tunus'ta modernleşme ve sekşlerleşme toplumun geniş kesimleri tarafından kabul gۆrmektedir. Bu başarıda Nahda Partisi'nin de payı olmuştur. Araştırmada yer alan her ۆ grubun ۆyeleri, Nahda'nın geçmişten gşnşmşze kadar gelen kۆklř bir parti olması nedeniyle Tunus'ta rolşnşn ve etkisinin bۆyřk olduğunu belirtmektedir.

Nahda Partisi, muhalifleri tarafından seçmen kitlesini iyi tanıyan ve siyaseti iyi bilen bir parti olarak, demokrasiye ulaşabilmek için garanti olarak g�rşlmektedir. Partinin yıllar içerisinde modernleşme bağlamında olumlu bir değişime uğradığı ve bu bağlamda mesela kadınların partide daha fazla gۆrev aldığı ifade edilmektedir. Nahda içinde modernleşmeyle ilgili farklı bakış açısına sahip gruplar olmasına rağmen, modernleşmeyi destekleyen kişilere partide ۆst dۆzey kademelerde kadro verildiği anlatılmaktadır. Nahda Partisi'nin mşzakerelere

açık ve pozitif olması önemli bir gelişme olarak görülmekte, önemli konularda gerek tavizler vererek, gerekse diyalog kurarak ülke için olası kötü sonuçlardan toplumu korumayı başardığı değerlendirilmektedir.

Nahda Partisi'nin günümüzde muhafazakâr kesimleri temsil iddiasıyla, modernleşmenin bir parçası olan siyasi parti kimliğiyle var olması hem modernleşmeyi kabul ettiğini hem de modernleşme süreci içinde evrimleştiğini göstermektedir. Bununla birlikte toplumun bütün kesimleriyle etkileşim halinde olarak modernleşme süreciyle ilgili görüşlerini ifade etmesi, gerek kendine karşı tarafsızlarla gerekse muhalifleriyle ortak noktalarda buluşabilmesi ve kendini kabul ettirmesi modernleşme sürecini etkileyebildiğine işaret etmektedir.

Nahda Partisi üzerine yapılacak yeni çalışmalar, şüphesiz özelde Tunus genelinde İslam ülkelerindeki modernleşme süreçlerinin anlaşılmasına katkıda bulunacak, toplumun farklı kesimlerinin demokratik taleplerinin kabul edilmesinin önemini ortaya koyacaktır. Demokrasinin içselleştirilmesi ve geleneksel İslami kesimlerle seküler kesimlerin birbirini kabul etmesi, toplumsal bütünlüğün sağlanması açısından çok önemlidir. Nahda Partisi uzlaşmacı tavrıyla iyi bir örnek teşkil etmekte ve yeni çalışmaların konusu olma potansiyelini barındırmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

The research investigates the place of Ennahda Party in the modernization process of Tunisia. The experience of Ennahda Party in terms of modernization and secularization is described from the eyes of Ennahda supporters, Ennahda opponents and neutral people. In this way, how the transformation of the party is perceived by the supporters, the opponents and the neutrals is demonstrated. In this regard, it is found out that a top-down modernization process was forced in Tunisia and this process caused a crash between the state represented by Burgiba and those embracing the traditional values. As a result, the ones embracing the traditional values totally rejected modernization as a reaction but their reaction was eased when Ennahda Party started to follow a moderate policy against modernization. It is seen that Ennahda Party caused its supporters to integrate with the system.

Since Ennahda Party has defended that the religion or Muslim identity do not hinder modernization, it, in one respect, has reproduced the tradition and thus played an important role in Tunisia. From this perspective, it could be claimed that Ennahda Party, which claims to represent the religious and traditional Tunisians, is a success for Tunisia, which experienced

the modernization process under an authoritarian government. Ennahda Party, representing the tradition, struggled to defend the Islamic identity in Tunisia's modernization process and, consequently, acquired a significant place in the society. Therefore, it can be claimed that the party represents this struggle in the modernization process of Tunisia and, in one sense, it was born as a result of the struggle between the tradition and modernization.

In terms of modernization and secularization, Tunisia, which has gone through a top-down modernization process, can be seen as a success because modernization and secularization are accepted by large segments of the society in Tunisia. As a matter of fact, Ennahda Party has a share in this success as it is seen in the comments of the three groups, namely supporters, opponents and the neutrals, who have taken part in the study. They all state that Ennahda Party has a big role and influence in Tunisia as it has deep roots in the country.

Ennahda Party is seen as a guarantee to achieve democracy and described by its opponents as a political party which knows the politics and electorate very well. The participants in the study state that the party has been positively transformed over the years within the context of modernization and the fact that women take more responsibilities in the party administration is an indication of this transformation. Although there are groups with different opinions about the modernization in the party, it is explained that the ones who support modernization are assigned important duties in the administration of the party. That Ennahda Party is open to negotiations and positive is seen as a significant development. Furthermore, it is elucidated that the party has achieved to protect the society from possible bad results by both compromising on crucial issues and having dialogues.

The fact that Ennahda Party exists today as a political party with a claim to represent the conservative segments of the society not only indicates that the party has accepted modernization but it also demonstrates that it has evolved in the modernization process. In addition, the fact that Ennahda Party, with its conservative stance, has achieved to be recognized by every segment of the society indicates that the party has managed to influence the modernization process itself.

KAYNAKÇA

Al-Ghannouchi R. (2002). Secularism in the Arab Maghreb. *Islam and Secularism in the Middle East* içinde. Tamimi A. ve Esposito J. L. (eds). London: Hurst Company, s. 97.

Altun F. (2011). *Modernleşme Kuramı*. İstanbul: Küre Yayınları, 12-13.

- Appelbaum R. P. (1987). *Toplumsal Değişme Kuramları*. Türker Alkan (Çev.), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 32.
- Aydın S. (2000). *Modernleşme ve Milliyetçilik*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 25.
- Christians G. C. (2005). Ethics and Politics in Qualitative Research. *The Sage Handbook of Qualitative Research* içinde. Denzin K. N. ve Lincoln S. Y. (eds). California: Sage Publications, 157.
- Coşkun İ. (1989). *Modernleşme Kuramı Üzerine*. Sosyoloji Dergisi. 3: 1, 291-315.
- Drisko J. W., Maschi T. (2016). *Content Analysis*. New York: Oxford University Press, 2.
- Freeman M. (2015). Narrative as a Mode of Understanding: Method, Theory, Praxis. *The Handbook of Narrative Analysis* içinde. Fina A. D. ve Georgakopuluou A. (eds). Oxford: John Willey & Sons Publishing, s. 27.
- Giddens A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. Ersin Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 9.
- Habermas J. (1981). *Modernity versus Postmodernity*. New German Critique, 22: 3-14
- Kongar E. (1981). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 217.
- Lerner D. (1958). *The Passing of Traditional Society*. New York: The Free Press, 43-47.
- Marshall G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*.: O. Akınhay, D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 261.
- Özdamar K. (2017). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Nisan Kitabevi.
- Platteau J. P. (2017). *Islam Instrumentalized Religion and Politics in Historical Perspective*, New York: Cambridge University Press, 387.
- Poole R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. Mehmet Küçük (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 10.
- Riessman C. K. (1993). *Narrative Analysis*. California: Sage Publications, 19.
- Stepan A. (2012). *Tunisia's Transition and the Twin Tolerations*. Journal of Democracy, 23 (2), 89.
- Sevgi M.A. (2023). The Invisible Inhabitants of A Cultural Limbo: Religion Identities Among Iğdir Ja'faris. *Anthropology of the Middle East*, 18(1), 20-34.
- Walter A. S., Jones M. D. (2020). Using the Narrative Policy Framework in Comparative Policy Analysis. *Handbook of Research Methods and Applications in Comparative Policy Analysis*

içinde. Editörler: Peters B. G., Fontaine G. (eds.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 349-350.